7. Bußmann H. Lexikon der Sprachwissenschaft. 3., aktualisierte und erweiterte Auflage / H. Bußmann. – Stuttgart : Alfred Kröner Verlag, 2002. – 590 S.
8. Herberg D. Neuer Wortschatz. Neologismen der 1990er Jahre im Deutschen / D. Herberg, M. Kinne, D. Steffens. – Berlin : Walter de Gruyter, 2004. – 393 S.
9. Zeitungen (2010-2012pp.): Berliner Zeitung (BZ); Ostwestfalen Blatt (OWB); Stern.

УДК 811.111'37'42

О. І. Манютіна, О. В. Бешлей
(Чернівці)

СТРАТЕГІЇ І ТАКТИКИ МОВЛЕННЄВОГО ВПЛИВУ В КОНФЛІКТНОМУ ДІАЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

В статті увага приділяється визначенню поняття „конфлікт", виокремленню основних комунікативних стратегій і тактик вербальної взаємодії конфліктного характеру та їх класифікації відповідно до сталих моделей поведінки співрозмовників у ході конфліктного діалогу.
***Ключові слова**: конфліктна взаємодія, мовленнєвий вплив, діалогічне мовлення, комунікативні стратегії і тактики.*

В статье внимание уделяется определению понятия „конфлікт", выделению основных коммуникативных стратегий и тактик вербального взаимодействия конфликтного характера и их классификации согласно сложившихся моделей поведения собеседников в ходе конфликтного диалога.
***Ключевые слова**: конфликтное взаимодействие, речевое воздействие, диалогическая речь, коммуникативные стратегии и тактики.*

The article deals with the definition of „conflict", the separation of basic communicative strategies and tactics of verbal conflicting interaction and their classification according to the sustainable behaviors of interlocutors during the conflict dialogue.
***Key words**: conflict interaction, verbal impact, dialogical speech, communicative strategies and tactics.*

Сучасна лінгвістика характеризується розширенням традиційного об’єкта дослідження: її фокус зміщено в напрямку мовленнєвої діяльності, вивчення мовленнєвих процесів і динаміки мовленнєвої поведінки індивідів у соціальному середовищі. У свою чергу, діяльнісний характер процесу спілкування дозволяє розглядати комунікативний аспект мови як форму життєдіяльності людини, спосіб вираження особистості та організації міжособистісного спілкування у процесі спільної діяльності людей [3, с. 9]. Це пояснюється тим, що у ній беруть участь мовці, які є суб'єктами процесу спілкування і виступають у ньому зі своїми настановами, цінностями, особистісними характеристиками, певними психологічними якостями, мотивами, цілями тощо, які нерідко можуть різнитися, викликаючи конфронтацію між співрозмовниками. Тому опис мовної поведінки індивіда в конфлікті та дослідження лінгвістичної, соціальної і психологічної природи мовленнєвого конфлікту належать до пріоритетного й перспективного напряму сучасної мовознавчої науки, що й зумовлює **актуальність** обраної нами теми.

Отже, у лінгвістичній науці проблемами конфліктної вербальної поведінки зацікавилося чимало мовознавців, зокрема А. Д. Бєлова, О. В. Фадеєва (вивчення стратегій і тактик мовців у конфліктному спілкуванні), В. С. Третьякова, І. Є. Фролова (введення поняття конфліктного дискурсу), Т. А. Воронцова, Л. О. Беркович (дослідження емоційних станів людини в конфлікті), Н. І. Формановська (опис прагматичних характеристик поведінки людини в ситуаціях суперечки і сварки). Однак поза дослідженням залишилося питання комплексного аналізу моделей мовленнєвої поведінки індивідів у *структурно-семантичному* аспекті, а також визначення комунікативної значущості лінгвістичних та екстралінгвістичних факторів конфліктного діалогічного спілкування в кількісному співвідношенні.

Таким чином, **об’єктом наукового аналізу** виступають діалоги конфліктного характеру, **предмет дослідження** – лексико-семантичні та синтаксичні особливості застосування мовленнєвих стратегій і тактик конфлікту в діалогічному мовленні.

В якості **фактичного матеріалу** використовувались конфліктні діалоги, відібрані методом суцільної вибірки з прозових тво-

рів англомовних авторів кінця XX – поч. XXI ст. об'єм вибірки складає 500 діалогів (5 000 стор. тексту).

Метою статті є виокремлення основних мовленнєвих стратегій і тактик учасників вербальної взаємодії конфліктного характеру, а також визначення частоти їх вживання та здійснення класифікації на основі матеріалу англомовного художнього тексту.

Конфлікт – це невід'ємний природний елемент повсякденного мовлення, в результаті якого відбувається розвиток суспільства. Він тією чи іншою мірою властивий кожному соціальному суб'єктові на певних фазах його розвитку. Виходячи з позицій конфліктологічної термінології, ми не знаходимо чіткого та однозначного визначення терміна «конфлікт», що, насамперед, зумовлюється його багатоаспектністю. Як правило, конфлікт – це не завжди усвідомлені протиріччя, розбіжності, що виникають між суб'єктами мовлення через взаємно протилежні, несумісні, що часто виключають одне одного потреби, інтереси, погляди, настанови, прагнення, цілі, відносини, цінності, які є істотно значущими для мовців. З цього випливає, що конфлікт не може існувати в односторонньому напрямку, адже це явище розглядається з позиції двох учасників комунікації – адресанта й адресата мовленнєвого спілкування. Тож надалі ми розглядатимемо діалогічне мовлення, в якому комуніканти вступають у конфліктну взаємодію.

Безперечно, перебіг конфліктного комунікативного акту залежить від вибору відповідних стратегій і тактик, які у сучасних лінгвістичних дослідженнях є основними складниками процесу планування мовленнєвої комунікації, а також її реалізації відносно конкретних умов спілкування й особистісних характеристик комунікантів. Іншими словами, мовленнєва стратегія – це комплекс мовленнєвих дій, спрямованих на досягнення комунікативної мети [2, с. 170], а мовленнєва тактика – одне із завдань, що послідовно розв'язується в межах певної стратегічної лінії [1, с. 66].

Вихідною точкою в аналізі мовленнєвих стратегій можна вважати комунікативні інтенції мовця, які так чи інакше знаходять вираження у мовленнєвому впливі на адресата. Питанням мовленнєвого впливу приділяли увагу О. С. Іссерс, Т. В. Шмельова, О. О. Леонтьєв, Т. В. Ларіна, А. Д. Бєлова, В. Д. Бондалєтов,

Б. Н. Головін та інші. З психологічного та психолінгвістичного поглядів це поняття тісно пов'язане з процесами сприйняття та розуміння інформації, з потребами, оцінками, мотивами, поглядами, позиціями, становищем мовців тощо. Тому процес спілкування в ситуації конфліктної взаємодії може бути ефективним (як у позитивному, так і в негативному значеннях) лише за умови повного втілення інтенцій мовців, що реально завдяки чіткому плануванню подальших дій та адекватному вибору стратегій і тактик спілкування. В даному випадку ми виділяємо три типи мовленнєвих стратегій, властивихз взаємодії конфліктного типу:

1. Стратегія дискримінації (психологічного насилля)

'I'm not thinking of it because she's Polish, you moron!' cried Antoinette. ...

'You don't know what you're talking about,' said Alex. 'But then, you never did.' [12, с. 269].

Стратегія дискредитації займає в групі конфліктних стратегій найбільш помітне місце (*кількісна частка становить **65%***) і полягає в применшенні гідності адресата, його образі.

2. Стратегія директиви (вербального насилля)

I have got to go.

Okay, I understand and I promise I will not try and stop you, but you can not just go... Look, come inside and talk... Just for a few minutes.

NO!... Please... Please do not make me stay... I swear ... If you do, sooner or later... maybe tomorrow, maybe next week... maybe a year from now... I will go right out the window [4, с. 162].

Стратегії вербального насильства мають на меті навмисне здійснення контролю – емоційного чи інтелектуального, що дозволяє обмежувати свободу іншого й розглядається як спосіб здійснення влади за допомогою мовлення. Кількісна частка стратегії у сфері вживання становить **25%**.

3. Стратегія нейтралітету (уникнення)

Would you like a cup of tea before you go? – No thanks.

Coffee? – No.

Orange juice: probably not. Something else cold: coke, water, some disgusting sugary drink pretending to have something to do with fruits of the forest? – Really, no [6, с. 74].

Стратегія уникнення характеризується настановою мовця на ігнорування іншого учасника, тобто прагненням уникнути спілкування з людиною, яка потенційно може заподіяти чи то словесну, чи фізичну шкоду. У кількісному співвідношенні сфера застосування даної стратегії обмежується лише **10%**.

З розвитком конфлікту в рамках обраних стратегій мовцями використовуються різноманітні тактики, які є фактичним втіленням мовленнєвих стратегій. Отже, стратегії дискримінації мають кількісне вираження (відносно загального показника) в таких тактиках:

1) фіксація власної позиції (16,25%):

'That's unfair,' said Angela. ...

'Are you saying there's something wrong with my son?' asked Caroline.

'Oh for God's sake! I'm just saying that it's important to have traditions,' said Angela [12, с. 188].

2) образа (14,3%):

„Why," Edie cried, wishing she could restrain herself, „didn't she ask me?"

„Ah. Now that I couldn't say. I couldn't tell you about that."

„You're a smug, manipulative cow" [13, с. 104].

3) приниження (11,7%):

„Cheryl, dammit, can't you keep those kids quiet?"...

„And you don't have to shout, Hank."

„Oh, wonderful," he replied sardonically, „you can tell me to shut up, but you can't quiet two lousy little babies." [11, с. 86].

4) докір (9,75%):

„Well, no one lives with their parents forever. They can't. It isn't normal."

„Are you," Naomi said sharply, „calling my mum and me not normal?"

„No, of course not, but you'll get married one day."

„Not to you." [13, с. 219].

5) обвинувачення (4,55%):

„I sound like I used to," she screamed, „because you sound exactly like you used to!" - „I didn't buy those flights to Bali!"

Vivien glared at him. "Liar!"

„Don't keep calling me that!" [13, с. 280].

6) осуд (4,55%):

'… If you were a proper father that would be enough for you.'

'This isn't just about your stupid notion to marry the girl, it's a question of business,' Finch roared.

'Rubbish! You mean Lizzie is a thorn in your side, … . She's independent and won't do as you tell her, any more than I will' [5, с. 57].

7) насмішка (3,9%)

„Oh, get off my back, willya?" …

„Where are you going?" – Cheryl pleaded.

„Someplace quiet – the library. I've gotta learn every tiny detail of Physical Examination by tomorrow."

„Try examining your head while you're at it" [11, с. 86].

Стратегії вербального насилля знаходитимуть своє кількісне вираження в таких тактиках:

1) наказ (5,5%)

„How can I possibly do that?"

„I don't care how you do it. Make an excuse" [9, с. 52].

2) погроза (8,3%)

'Have a seat, order a coffee, and wait.' - 'Wait for what?'

'A man will approach you after about ten minutes. You will do what he says.' - 'And if I don't?'

'Don't play games, Mr. Backman. We'll be watching. ' - 'Who is this man?'

'Your new best friend. Follow him, and you'll probably survive. Try something stupid, and you won't last a month' [7, с. 70].

3) ультиматум (11,2%)

„You'll be in this play, or you'll get a clout, and then I'll speak to The Parents." - „If you clout us, we'll speak to The Parents."

„You'll be in this play or I'll speak to The Parents" [9, с. 12].

Що стосується стратегій уникнення, вони реалізуються в тактиках:

1) перебивання (4,5%)

„I thought…" - „Don't! I've been on the phone apologizing the whole damned morning because of you."

„I had to find out –" - „Oh, get out of here Hornung!" [12, с. 318].

2) демонстративна відмова від спілкування (4%)

'Why?' she asked. 'Why are we doing all this when we can't afford it?'

'I don't want to talk about it,' said Andrew. 'Not now' [12, с. 52].

3) мовчання (1%)

'Oh, for crying out loud!' Jim was exasperated. 'What is it about mothers that makes them so impossible?' - 'I'm a mother too,' said Laura.

Jim said nothing.

'You think I'm impossible?'

He hesitated.

'You do.' ... 'I bet you're sorry you ever married me' [12, с. 239].

4) втеча (0,5%)

„... Well, my little rose-bud, gather your things and move into my bedroom. I'll do what I can to make you blossom! "

She glared at him, hating him. „Why you pompous, arrogant swine! I would prefer to be a shrivelled, old maiden rather than have the likes of you touch me.'

And with that she whirled quickly and raced down the short hallway to her room, slamming the door behind her before falling on to her bed [8, с. 361].

З огляду на розглянуту вище побудову різних типів конфліктного діалогічного мовлення, можна формувати подальшу структуру розвитку всього комунікативного процесу: наступну ланку складатимуть *мовленнєві дії*, що реалізуватимуться як *вербальним*, так і *невербальним* шляхами. Опираючись на вербальний рівень, мовець стоятиме перед вибором відповідних *лексико-семантичних*, *синтаксичних* та *стилістичних* засобів, а при застосуванні невербальних засобів спілкування, супутніми елементами конфліктного діалогу будуть *пара-* та екстралінгвістичні засоби, *візуальне спілкування*, *кінесетика* та *проксеміка*.

На жаль, результати досліджень показали, що найбільш часто вживаними є тактики стратегії дискримінації. Це означає, що в суспільстві переважає тенденція прагнення людей домінувати в усіх сферах життя, використовуючи при цьому всі можливі приховані та відкриті засоби пониження статусу свого опонента. Агресія, нестриманість, грубість є пріоритетними в даній області, а це призводить до руйнації суспільства: починаючи від сімейних чи ділових і закінчуючи міждержавними конфліктами.

Таким чином, детально ознайомившись з усіма компонентами структури конфліктного діалогу, їх можливими комбінаціями та різновидами, можна створити загальну схему моделей поведінки мовців (*так званих сценаріїв-стереотипів*), що буде вагомим вкладом у розвиток сучасних лінгвістичних напрямів, особливо тих, які стосуються прагматики, психолінгвістики та дискурсної лінгвістики. Звичайно, такі сценарії залежатимуть від зовнішніх обставин та особистих якостей мовців і їхнього досвіду. Тому прагматично значущою та потенційно продуктивною для мовознавців залишається задача дослідження ***гендерного*** аспекту вживання певних стратегій і тактик (протиставлення: мовці-чоловіки, мовці-жінки). Окрім цього, детальний розгляд поєднання вербального та невербального рівнів конфліктного дискурсу формуватиме сферу зацікавлення вчених-лінгвістів, що і становитиме **перспективу** подальшого вивчення даної проблеми.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Борисова И. Н. Категория цели и аспекты текстового анализа / И. Н. Борисова // Жанры речи : сб. науч. ст. – Саратов, 1999. – С. 81 – 97.
2. Селіванова О. В. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. В. Селіванова . – Полтава : Довкілля – К., 2006. – 355 с.
3. Сусов И. П. Коммуникативно-прагматическая лингвистика и её единицы / И. П. Сусов // Прагматика и семантика синтаксических единиц. – Калининград : КГУ, 1984. – С. 3 – 12.

ІЛЮСТРАТИВНИЙ МАТЕРІАЛ

4. Corman A. Kramer Vs Kramer / A. Corman. – L. : Open Road Integrated Media, 2010. – 230 p.
5. Cross H. My Summer of Love / H. Cross. – L. : Bloomsbury Publishing, 2001. – 294 p.
6. Curtis R. Notting Hill / R. Curtis. – L. : Coronet Books, 1999. – 207 p.
7. Grisham J. The Summons / J. Grisham. – L. : Doubleday, 2002. – 381 p.
8. Hollinghurst A. The Line of Beauty / A. Hollinghurst. – L. : Picador Books, 2004. – 501 p.
9. McEwan I. Atonement / I. McEwan. – L: Vintage books, 2002. – 376 p.
10. O'Flanagan S. A Season to Remember / S. O'Flanagan. – L. : Headline Review, 2011. – 384 p.

11. Segal E. Acts of Faith / E. Segal. – N.Y. : Bantam USA, 2000. – 310 p.
12. Sheldon S. Bloodline / S. Sheldon. – N.Y. : Warner Books, 1999. – 460 p.
13. Trollope J. Second Honeymoon / J. Trollope. – L. : Black Swan, 2007. – 383 p.

М. Я. Саламаха
(Львів)

СИНОНІМІЧНІ ВІДНОШЕННЯ В АНГЛОМОВНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ СФЕРИ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ

Виокремлено та проаналізовано основні типи синонімії в англомовній термінології сфери охорони довкілля. Розглянуто семантичні і структурні особливості термінологічних синонімічних об'єднань. Також запропоновано класифікацію синонімічних терміноодиниць за різними критеріями.
***Ключові слова**: термінологія сфери охорони довкілля, синонімічні відношення, синонімія, варіантність*

Обнаружены и проанализированы основные типы синонимии в англоязычной терминологии сферы окружающей. Рассмотрено семантические и структурные особенности терминологических синонимических рядов. Предложена классификация синонимических единиц по разным критериям.
***Ключевые слова**: терминология сферы охраны окружающей среды, синонимические отношения, синонимия, вариантность.*

The main types of synonymy in English Environmental Terminology have been identified. Semantic and structural features of terminological synonymous rows have been analyzed. Synonymous terms have been classified according to different criteria.
***Key words**: Environmental Terminology, synonymous relations, synonymy, variability.*

Синонімічні відношення належать до парадигматичних відношень та свідчать про системність термінології в цілому. Сутність парадигматичних відношень полягає у подібності одиниць за одними компонентами та протиставленні – за іншими.